

„Viforul” la microfon

Dacă, prin specificul său, teatrul radiofonic e lipsit de imaginea vizuală, captivantă în desfășurarea spectacolului, și e obligat să folosească o serie de procedee tehnice menite a sugera cadrul concret al acțiunii, în piesele istorice, prezentate la microfon, efortul regiei artistice e încă mai important. El trebuie să se concentreze asupra mijloacelor necesare pentru a suplini absența decorului și a costumelor de epocă, a tuturor elementelor vizuale, ce creează atmosfera istorică, pe care fantezia auditorului — ajutată de datele sonore — trebuie să le reconstituie în sensul intenției autorului. Sublinierea ideii dramatice și reconstituirea cadrului autentic de viață ni se par a fi principalele cerințe ale teatrului radiofonic. Și, sub acest raport, trebuie să precizăm de la început că — exceptând câteva stridențe provocate de excesiva subliniere a unor momente dramatice — *Viforul*, în regia artistică a lui Paul Stratulat, răspunde așteptărilor noastre.

Piesa se desfășoară, și în emisiunea radiofonică, sub semnul acelei antiteză, în care Delavrancea a opus caracterul lui Ștefăniță figurii de clasic erou național a lui Ștefan cel Mare.

În vorbele Oanei sau ale Doamnei Tana, în ciocnirea lui Ștefăniță cu grupul boierilor patrioți și cumpătați în frunte cu Luca Arbore, în atmosfera de sărbătoare sau de crâncenă încordare, punctate de muzica ce însoțește textul dramatic, chipul lui Ștefan apare ca o permanentă prezență în istoria Moldovei și ca o aspră mustrare pentru fărădelegile ambițiosului său nepot, sangvin și desfrinat. „Ura care ucide” — după expresia bătrînului sftenic — instinctul criminal, dezechilibrul psihic și moral, iată trăsăturile ce definesc temperamentul lui Ștefăniță, bănuitor, fățarnic și tiran. Desprins de sftenicii săi înțelepți și, astfel, de popor, el coboară din ce în ce treptele desfrîului și ale crimei, împins de teamă și ambiție.

Beneficiind de avantajele eliberării de spațiu și ale mișcării nestinjenite pe care le oferă adaptarea radiofonică, prezentarea *Viforului* la microfon a pus în valoare principalele momente dramatice ale piesei, într-o succesiune logică și cu reale efecte de emotivitate. Sardonica satisfacție la moartea lui Cătălin, abia umbrită de teama descoperirii crimei, violentele replici date lui Luca Arbore („Ai trecut de 70 ani, bătrîne!), sentimentul izolării care creează groază („Tot ce mă înconjoară aci e fățarnicie și neadevăr”) au găsit în Al. Critico, creatorul lui Ștefăniță, un interpret remarcabil,

care a folosit cu înțelegere și nuanțare — fără a aluneca pe linia intrupării unui tip patologic — cele mai variate resurse psihice pentru caracterizarea personajului.

Două momente ale dramei ni se par culminante în realizarea emisiunii radiofonice a piesei: cel dintîi e scena întîlpirii lui Ștefăniță cu Luca Arbore, cînd bătrînul recunoaște cadavrul fiului său; al doilea — actul condamnării hatmanului, pe baza învinuirii de complot pe care Domnul o îndreaptă împotriva lui.

În primul caz, interpretarea maestrului G. Ciprian a reușit să pună în lumină fondul cinstit și adînc uman al unui părinte zdrobit de durere, ridicînd fiorul suferinței lui la înălțimea tragicului antic. Plînsul final — emoționant și sugestiv redat în adaptarea radiofonică — e ultimul moment al rezistenței fizice a eroului, în sufletul căruia înțelepciunea și sentimentul demnității se prăbușesc în fața durerii provocate de coșeșitoarea lovitură pe care a primit-o. Sub magia inflexiunilor vocii actorului — atît de convingător umane — ascultătorul la radio are aci impresia participării la scena deschisă a spectacolului propriu-zis.

Dramatica situație este reluată și îmbogățită în actul următor, în care Luca Arbore — victima uneltirilor lui Ștefăniță — va înfrunta, cu nobilă resemnare, dar și cu egal curaj, degradanta acuzație de trădare a țării, pe care i-o aduce ignobilul Domn. Duelul verbal Luca Arbore (Ciprian) — Ștefăniță (Al. Critico), deși lipsit de alte elemente concrete în afara celor auditive, este demonstrativ pentru dezvăluirea fizionomiei morale a personajelor în luptă. Pătrunzător și calm, întrevăzînd cu claritate sfîrșitu-i apropiat, Arbore își trăiește aci, gradînd cu un înalt sentiment al demnității personale, ultimele clipe de viață și libertate, evocînd rînd pe rînd: cinstea, iubirea, vitejia și suferința trecutului — „izvor de lacrimi” în prezent. O adevărată „poezie a suferinței”, ridicată la un înalt nivel artistic, se desprinde din vorbele bătrînului sftenic, adresate „Viforului care a cotorpît Moldova”, după cum spune Doamna Tana.

În opoziție cu calmul de înaltă esență morală al lui Luca Arbore, delirul grandorii lui Ștefăniță („Cronicari, scrieți faptele Domnului... Mai bun ca Alexandru, mai înțelept ca Mircea, mai viteaz ca Ștefan”), atinge momentul maxim atunci cînd acesta se adresează, de pe tron, chipului lui Ștefan cel Mare, cu ura neputincioasă și ambiția nefirească de a depăși gloria marelui voievod („Voi despărți chipul tău de scaunul acesta!”).

Este de remarcat că regia artistică a realizat un moment de mare încordare dramatică în scena ultimei încheștări între boieri și Domn, care se încheie cu condamnarea celor ce căutau salvarea Moldovei de perspectivele aventurii, în care urmarea să o tirască ambițiosul Ștefăniță, pentru a-și satisface propria-i vanitate. În această clipă de groază, risul aproape dement al lui Ștefăniță — expresie a euforiei lui criminale — completează atmosfera de straniu dramatism, ce caracterizează punctul culminant al conflictului piesei, după care încordarea dramatică scade pînă în clipa epiației finale.

În actul al III-lea — cel mai încărcat în episoade impresionante și mai plin de sens dramatic — se întîlnesc scene de o reală valoare artistică și profund umană, redată într-un limbaj de o rară virtuozitate, în care energia și sobrietatea alternează cu retorismul grandios și solemn al dialogului.

În ce măsură a reușit să concretizeze adaptarea radiofonică imaginea realității social-istorice și a momentului evocat de Delavrancea, rezultă în bună parte din observațiile anterioare. Conducerea artistică — ajutată de regia tehnică a emisiunii — a folosit cele mai variate elemente de exprimare sonoră, pentru a pune în valoare esența dramatismului piesei. În redarea straniei atmosfere, în care se desfășoară delirul Oanei — duios însoțit de tristețea vorbelor mîngîietoare ale Doamnei Tana — în răzvrătirea poporului împotriva bestialului Domn, dar mai ales în înfiorătorul moment al execuției boierilor, ea a valorificat din

plin posibilitățile sugerării plastice a reprezentării scenice, prin intermediul mijloacelor sonore evocatoare. Dar trebuie să spunem că nu peste tot imaginea creată e de aceeași valoare. În scena încordării dintre Domn și boieri (actul III), conflictul se rezumă aproape la dialogul Arbore — Ștefăniță. Reacțiile individuale ale marilor sfetnici nu se desprind cu precizie. Deși grupul e omogen, aci, replicile fiecărui personaj au valoarea lor semnificativă, care întărește poziția unitară a întregului grup, ca un act de solidaritate conștientă împotriva politicii de aventură a Domnului. În acest sens, imaginea sonoră nu s-a încheat cu suficientă forță de convingere și claritate. Doar cîteva cuvinte, grele de adevăr și adîncă sinceritate (Troțușan: M. Gîngulescu, Iremia: C. Ramadan), au sugerat coeziunea grupului și condamnarea morală a lui Ștefăniță. Pe alt plan, scena execuției boierilor — punctată de zgomotul căderii capetelor celor condamnați — a mers la efecte directe, depășind specificul imaginii artistice propriuzise.

Mijloacele de sonorizare și îndeosebi muzica ce însoțește textul dramatic (compozitor: Paul Urmuzescu) au contribuit efectiv la crearea atmosferei piesei, pregătind uneori — cu accente grave și adînci — momentele de încordare ale principalelor episoade. Ele au îndeplinit astfel, în lipsa vastei palete a culorii și contururilor vizuale, rolul unui auxiliar prețios în completarea viziunii artistice a realității redată.

Mircea MANCAȘ

Centenarul unui autor dramatic și un teatru sărac în actori

Nu departe de gura minei în care muncitorii coboară zilnic pentru a scoate cărbunele negru, piinea uzinelor, un grup de actori ai Teatrului din Reșița reprezentau o piesă inspirată din viața minerilor de acum 500 de ani... Este vorba de piesa *Judecata singeroasă (Minerii din Kutna-Hora)* de dramaturgul clasic ceh Joseph Kajetan Tyl, jucată la clubul muncitoresc din Anina...

În afara valorii dramaturgice, reprezentarea piesei lui Tyl la Teatrul din Reșița are și un caracter omagial — se împlinesc 100 de ani de la moartea scriitorului. În timpul reprezentației, ești înclinat de mai

multe ori să deschizi programul, parcă pentru a te convinge mai bine de epoca în care a trăit autorul, într-atît de actual, de viu este mesajul dramatic al vizionarului revoluționar Tyl. Frămîntările eroilor își găsesc corespondențe contemporane și desigur că minerii din Anina și-au recunoscut propriile lor idealuri, propriile lor lupte și suferințe din anii exploatării capitaliste comune cu acelea ale minerilor cehi.

O epocă mai puțin cunoscută din istoria zbuciumată a republicii vecine ne este oglindită în piesă. Este epoca unor puternice conflicte între rege și feudali pe de o parte; între nobili și masa poporului, din ce în